

РОЗДІЛ 26

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Подцерковний О. П.

Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри господарського права і процесу, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ЩОДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ПОГЛИБЛЕННЯ КОДИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Незчисленне збільшення кількості та обсягів законодавчого матеріалу, яке отримало в науці красномовну назву інфляції законів, особливо гостро вдарило по господарському законодавству. У результаті у період після набуття чинності Господарським кодексом України у 2004 році, законодавцем було прийнято сотні законів із господарських питань, які вже за своєю кількістю та різноспрямованістю не могли не утворити численні колізії, прогалини та неясності. У результаті виникло таке середовище ведення бізнесу в Україні, яке не лише складно опанувати, але й практично неможливо дотримуватися.

По суті у цьому контексті варто говорити про необхідність поглиблення кодифікації господарського законодавства, враховуючи невелике охоплення законодавства кодифікацією 2003 року, коли у зміст Господарського кодексу України увійшли шліхом їх скасування лише два закони: «Про підприємства в Україні» та «Про підприємництво». Для порівняння – новий Комерційний кодекс Франції 2000 року, що набув чинності з 2007 року, охопив кодифікацією понад 50 законів держави. Певним виправданням обмеженої кодифікації господарського законодавства України 2003 року можна вважати той факт, що відповідна спроба українських законодавців була першою на теренах колишнього СРСР, а тому зіткнулася із неймовірним спротивом цивілістів, які вважали таку кодифікацію посяганням на приватно-правове регулювання економіки та власну навчальну й наукову монополію стосовно майнових правовідносин.

Життя довело, що цивільні та господарсько-правові норми можуть цілком нормально співіснувати у законодавстві, варто лише чітко визначити спеціалізацію одного кодексу до іншого, що успішно вчинено на практиці, наприклад, шляхом тлумачення в інформаційному листі ВГСУ 07.04.2008. Так само, як і предмет досліджень господарників та цивілістів цілком може уживатися при дослідженні майново-господарських правовідносин, про що, до речі, свідчить успішна робота Науково-консультативної ради при Вищому господарському суді України, до якої входять представники обох наукових шкіл. Але лише концепція такого комплексного коди-

фікованого акту, як Господарський кодекс, який поєднує приватно-правові та публічно-правові механізми регулювання господарських відносин, дозволяє поглиблювати кодифікацію господарського законодавства, яке є таким само комплексним, як Господарський кодекс, а не однорідним – приватно-правовим, яким є Цивільний кодекс України.

Разом із тим, для успішності другої кодифікації господарського законодавства варто запропонувати кілька методологічних та практичних положень, які здатні спростити вироблення відповідної концепції та успішно провести другу, більш поглиблену кодифікацію.

Найперше, задля уникнення нових наукових спорів, що здатні зруйнувати увесь позитив від роботи над систематизацією господарського законодавства, необхідним є доповнення положень ГК з урахуванням практики його застосування та необхідності більш чіткої спеціалізації по відношенню до ЦК України, усунення термінологічного різночтіння із подібних питань, концентрації у ГК професійно-орієнтованих видів правових інститутів, у тому числі, бажано, із перенесенням у ГК щонайменше положень щодо факторингу та комерційної концесії, що дублюються у ЦК.

По-друге, другій кодифікації господарського законодавства повинне передувати розроблення концепції із чітким встановленням того, які саме закони підлягають кодифікації, які нові інструменти мають бути закладені у Господарський кодекс, аби надати нового поштовх розвитку економіки та додати системності її правовому регулюванню.

Одна із таких концепцій була розроблена донецькими господарниками: проект «Концепції модернізації господарського законодавства України на базі Господарського кодексу України» (Економіка та право. – № 2(15)/2006. С. 5-16). Певним недоліком цього проекту Концепції можна вважати занадто широкі завдання, що нею поставлені, які виходять на рівень макрорегулювання більше, ніж це може дозволити Україна в сучасних, вельми невизначених умовах. У результаті цієї широти реалізація проекту Концепції утруднилася, він не набув офіційної форми. Показовим у цьому контексті є те, що перелік законів, які мають увійти до положень Господарського кодексу відійшли у тінь на фоні намагання розробників проекту вирішити такі питання із політичним присмаком, як-от: «чому з'являються закони, які не враховують реальні економічні потреби і навіть вступають в протиріччя з положеннями Конституції», «чим обумовлений лавиноподібне зростання числа прийнятих законів і розглянутих законопроектів» тощо?

Але вирішення питання про подальшу кодифікацію на базі ГК України має знайти, насамперед, прагматичну мету із погляду використання систематизації як форми вдосконалення законодавчого матеріалу та подолання його неефективності та множинності, із одночасним усуненням неясності, колізійності та прогальності. І навпаки – науково-обґрунтоване

визначення переліку законів, що мають увійти до другої кодифікації, дозволить чітко окреслити завдання кодифікації, її межі та зміст.

При цьому видається за необхідне враховувати наступне.

Розширенням положень ГК України цілком може бути вчинена за рахунок включення у його зміст цілого ряду законів, що А) є основоположними для порядку здійснення господарської діяльності; Б) є дрібними, випадajuчими з-під системного регулювання сфери господарювання, в) містять значний обсяг нормативного матеріалу, який не має регулятивної дії чи мають техніко-правовий характер, цілком здатний бути виведеним за межі законодавчого регулювання на рівень підзаконних актів; г) містять положення щодо заходів відповідальності, що має знайти кодифіковане відображення.

До переліку законодавчих актів, що можуть бути скасовані та повністю увійти до положень нового ГК України, можна віднести закони: «Про господарські товариства»; «Про підприємництво» (який представлений лише єдиною статтею 4); «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»; «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції»; «Про державно-приватне партнерство»; «Про захист від недобросовісної конкуренції»; «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб»; «Про транспортно-експедиторську діяльність»; «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» та інші закони, що встановлюють заходи адміністративно-господарської відповідальності.

Окремою проблемою є оновлення норм ГК з урахуванням потреб економічного розвитку та євроінтеграційних устремлінь держави. Зокрема, шляхом закріплення таких нових положень, як: встановлення пріоритету засобів державного підтримки перед засобами державної допомоги суб'єктам господарювання відповідно до європейських традицій; встановлення механізму видачі державних гарантій та порядку їх виконання; закріплення спеціальних положень щодо страхування підприємницьких ризиків; запровадження засад саморегулювання у сфері малого та середнього бізнесу; конкретизації приватно-господарських санкцій за порушення господарських зобов'язань, що застосовуються до суб'єктів великого бізнесу, задля попередження їх уникнення від відповідальності у стосунках з суб'єктами малого і середнього бізнесу та нав'язування останнім не вигідних умов; встановлення на рівні закону правил касових операцій; пристосування термінології ГК до нових правил Інкотермс 2010; уточнення способів захисту господарських прав, зокрема, визначенням загальних критеріїв їх застосування із метою усунення проблем правозастосування та багато іншого.